

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту**

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ
РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО_ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ**

Електронний навчальний курс

СХВАЛЕНО

кафедрою педагогіки, психології та
менеджменту
протокол № 1 від «02» січня 2024 р.
завідувач кафедри

 Володимир КУЛШОВ

Біла Церква 2024

Категорія слухачів: педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта»

Розробник: Пахомов Ілля Володимирович, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Пахомов І. В. Сучасні підходи до організації профорієнтаційної роботи в закладі професійної (професійно-технічної) освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. 26 с.

Актуальність проблеми профорієнтації як суспільного явища виявляється в необхідності вирішення протиріччя між об'єктивно наявними потребами суспільства у збалансованій структурі кадрів і суб'єктивними професійними спрямуваннями молоді. За своїм призначенням система профорієнтації повинна суттєво впливати на раціональний розподіл трудових ресурсів, вибір життєвого шляху молоддю, адаптацію її до професії.

Актуальність курсу визначається високими вимогами до профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О. Протиріччя між потребами ринку праці і фактичним рівнем професійної підготовки фахівців, їх недостатня кваліфікація та непристосованість до вимог професійної діяльності у ринкових умовах зумовлюють збільшення рівня безробіття серед молоді. Тому розвиток сучасної економіки потребує оперативної й адекватної адаптації випускників закладів П(ПТ)О до ринку праці.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні та систематизації знань, розвитку та удосконаленні умінь щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.

Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарське заняття.

© БІНПО УМО НАПН України, 2023

© Пахомов І.В., 2023

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

1. Анотація електронного курсу.....	4
2. Типова освітня програма електронного курсу.....	5
3. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалів електронного навчального курсу.....	9
4. Зміст електронного навчального курсу за темами.....	10
5. Завдання до семінарських занять.....	19
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.....	20
7. Комплекс практичних (тестових) завдань для самоконтролю.....	21
8. Глосарій ключових слів.....	23
9. Консультаційний пункт.....	24
10. Цифрова бібліотека.....	24

1. АНОТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ

Одним з напрямів роботи зі здобувачами П(ПТ)О є профорієнтаційна робота. До неї безпосередньо залучаються майже педагогічні працівники закладів П(ПТ)О, насамперед майстри виробничого навчання та викладачі професійно-теоретичної підготовки.

Актуальність проблеми профорієнтації як суспільного явища виявляється в необхідності вирішення протиріччя між об'єктивно наявними потребами суспільства у збалансованій структурі кадрів і суб'єктивними професійними спрямуваннями молоді. За своїм призначенням система профорієнтації повинна суттєво впливати на раціональний розподіл трудових ресурсів, вибір життєвого шляху молоддю, адаптацію її до професії.

Протиріччя між потребами ринку праці і фактичним рівнем професійної підготовки фахівців, їх недостатня кваліфікація та непристосованість до вимог професійної діяльності у ринкових умовах зумовлюють збільшення рівня безробіття серед молоді. Тому розвиток сучасної економіки потребує оперативної й адекватної адаптації випускників закладів П(ПТ)О до ринку праці.

Актуальність курсу визначається високими вимогами до профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні та систематизації знань, розвитку та удосконаленні умінь щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.

Завдання курсу:

- оновлення та систематизація знань щодо профорієнтаційної роботи у закладах П(ПТ)О;
- підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників закладів П(ПТ)О щодо проведення профорієнтаційної роботи з молоддю.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарське заняття.

Реалізація завдань для досягнення результатів спецкурсу здійснюється шляхом:

- Самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу.
- Виконання контрольних-діагностичних матеріалів, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання.

- Учасі в рефлексійно-оцінювальному блоці з метою використання здобутих знань, умінь (навичок) у професійно-педагогічній діяльності.
- Написанні та захисту на підсумковому етапі випускної роботи (на вибір).

2. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ «ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ»

Пояснювальна записка

Актуальність електронного курсу.

Одним з напрямів роботи зі здобувачами П(ПТ)О є профорієнтаційна робота. До неї безпосередньо залучаються майже педагогічні працівники закладів П(ПТ)О, насамперед майстри виробничого навчання та викладачі професійно-теоретичної підготовки.

Актуальність проблеми профорієнтації як суспільного явища виявляється в необхідності вирішення протиріччя між об'єктивно наявними потребами суспільства у збалансованій структурі кадрів і суб'єктивними професійними спрямуваннями молоді. За своїм призначенням система профорієнтації повинна суттєво впливати на раціональний розподіл трудових ресурсів, вибір життєвого шляху молоддю, адаптацію її до професії.

Протиріччя між потребами ринку праці і фактичним рівнем професійної підготовки фахівців, їх недостатня кваліфікація та непристосованість до вимог професійної діяльності у ринкових умовах зумовлюють збільшення рівня безробіття серед молоді. Тому розвиток сучасної економіки потребує оперативної й адекватної адаптації випускників закладів П(ПТ)О до ринку праці.

Актуальність курсу визначається високими вимогами до профорієнтаційної роботи у закладах П(ПТ)О.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні та систематизації знань, розвитку та удосконаленні умінь щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.

Завдання курсу:

- оновлення та систематизація знань щодо профорієнтаційної роботи у закладах П(ПТ)О;

- підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників закладів П(ПТ)О щодо проведення профорієнтаційної роботи з молоддю.

Курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарське заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення курсу представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача, тести, методичні рекомендації) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

Профіль Типової освітньої програми електронного курсу <i>«Сучасні підходи до організації профорієнтаційної роботи в закладі професійної (професійно-технічної) освіти»</i>	
Обсяг курсу	0,1 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 8 академічних годин, що відповідає 0,1 ЄКТС кредиту
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти
А	Мета
	Оновлення, поглиблення та систематизація знань, розвиток та удосконалення умінь щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.
В	Характеристика типової програми
1.	Функціональна спрямованість Розвиток умінь щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.
2.	Фокус Типової програми Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників закладів П(ПТ)О, здатних до застосування заходів професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.
3.	Орієнтація Типової Типова програма електронного курсу орієнтовна на розвиток загальних компетентностей педагогічних

	програми	працівників закладів П(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти
4.	Особливості типової програми	<p>Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних компетентностей педагогічних працівників закладів П(ПТ)О, які володіють широким спектром навичок і компетенцій для успішної професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О.</p> <p>Особливості електронного курсу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оновлення та систематизація знань щодо поняття та особливостей профорієнтаційної роботи в закладах П(ПТ)О; – підвищення рівня професійної компетентності педагогів ЗП(ПТ)О щодо професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О. – проходження навчання за кожною темою завершується відповідним видом контролю (проблемно-пошукові питання, завдання для самостійної роботи, тести).
5.	Цільова група	Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).
С	Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1.	Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця
2.	Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників закладів П(ПТ)О в системі неформальної та інформальної освіти.
Д	Стиль і методика навчання	
1.	Підходи до викладання і навчання	Розвиток загальних компетентностей педагогічних працівників закладів П(ПТ)О у процесі їх практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань.

		Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, проблемних, кейс-технологій, практичних завдань, тестів тощо.
2.	Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/ не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, виконання тестових завдань.
Е	Програмні компетентності	
1.	Інтегральна компетентність	здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення дослідження, використання теорій і методів менеджменту, педагогіки і психології на практиці
2.	Загальні компетентності <i>Освітологічна</i>	здатність інтегрувати знання із сучасної філософії та соціології освіти, освітньої політики й економіки освіти в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відповідні цінності професійної діяльності
3.	Спеціальні (фахові) компетентності	<i>компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку</i> – здатність організовувати професійний саморозвиток, самонавчання, самовдосконалення і самореалізацію впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розвивати (саморозвивати) і вдосконалювати (самовдосконалювати) професійно важливі якості особистості, цінності, що спрямовані на всебічний розвиток особистості всіх суб'єктів освітнього процесу як найвищої цінності суспільства тощо.
Ф	Програмні результати навчання	
	Знання і розуміння	- поняття та функцій профорієнтаційної роботи у закладах П(ПТ)О - засобів професійної діагностики, просвіти, консультування та адаптації здобувачів П(ПТ)О

Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - діагностувати професійні інтереси та здібності у здобувачів П(ПТ)О - здійснювати заходи професійної орієнтації здобувачів П(ПТ)О - мотивувати здобувачів П(ПТ)О до професійного самовизначення
Диспозиції (цінності, ставлення)	<ul style="list-style-type: none"> - людиноцентризм, цінність особистості, просування демократичних цінностей у освітній процес, - готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток; - рефлексія власної професійної діяльності
<p>Ключові слова</p> <p>Профорієнтаційна робота у закладах (ПТ)О, професійна діагностика, професіограма, професійна просвіта, професійне консультування, професійна адаптація</p>	

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ КУРСУ

Зміст модулів	Кількість кредитів ЕКТС	Загальний обсяг годин	Загальний обсяг аудиторних годин	Аудиторні години				Спецкурси	Семінар-практикум	Самостійна робота	Самостійна робота (спецкурс)
				Лекції	Семінарські заняття	Тематичні дискусії	Науково-практичні конференції				
Тема 1. Професійне самовизначення здобувачів середньої освіти		4	2	2							
Тема 2. Профорієнтаційна робота у закладах професійної (професійно-технічної) освіти		4	2		2						
<i>Разом</i>		8	4	2	2						

4. ЗМІСТ КУРСУ ЗА ТЕМАМИ

ТЕМА 1. ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

План лекції:

1. Проблема професійного самовизначення як основне психічне новоутворення юнацького віку.
2. Психологічні підходи до проблеми професійного самовизначення.
3. Вплив професійних інтересів та здібності на професійне самовизначення.
4. Професійне консультування здобувачів середньої освіти.
5. Профорієнтаційний простір професійного самовизначення.

Література: 2,4,5,9,12,13,14,18,21.

1. Проблема професійного самовизначення як основне психічне новоутворення юнацького віку.

Становлення психічних новоутворень юнацького віку (соціального світогляду, рефлексії, ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій тощо) створює необхідні психологічні умови для переорієнтації особистості з виконання життєвих завдань на вироблення суб'єктного ставлення до власного життя, самостійне визначення життєвих цілей і завдань, конструювання й реалізацію власного життєвого проекту у різних напрямках соціальної активності.

Соціальна ситуація розвитку полягає в тому, що суспільство ставить перед юнацтвом задачу професійного самовизначення в плані реального вибору. Професійне самовизначення стає психологічним центром соціальної ситуації розвитку.

Вибір здійснюється двічі: перший раз у 9 класі, в зв'язку з вибором форми завершення середньої освіти; другий раз - в 11 класі закладу загальної середньої освіти, коли плануються шляхи одержання вищої освіти чи включення до трудового життя, тобто двічі старшокласник потрапляє в ситуацію вибору продовження освіти в одній з її конкретних форм.

Професійне самовизначення як центр соціальної ситуації розвитку формує своєрідну внутрішню позицію старшокласника, яка пов'язана зі зміною ставлення до майбутнього. Зверненість у майбутнє, побудова життєвих планів і перспектив - афективний центр життя юнацтва.

Перехід від ранньої юності до пізньої знаменується зміною акцентів розвитку: період попереднього самовизначення завершується і здійснюється перехід до самореалізації. Пізня юність характеризується як період завершення попереднього самовизначення і перехід до самореалізації.

Професійне самовизначення - це багатовимірний і багатоступеневий процес, в якому відбувається виділення задач суспільства і формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність. Професійне самовизначення можна розглядати як серію задач, які суспільство ставить перед особистістю, що формується, і які ця особистість повинна послідовно розв'язати протягом певного періоду часу; як процес поетапного прийняття рішень, за допомогою яких індивід формує баланс між своїми перевагами і схильностями, з одного боку, і потребами існуючої системи суспільного розподілу праці, а з іншого - як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність.

Професійне самовизначення не можна розглядати як "стоп-кадр" процесу розвитку: досвід, що набувається на обраному шляху змінює картину можливостей людини і напрям її подальшого розвитку. Професійне самовизначення складає важливий момент особистісного самовизначення, розглядається як неперервний процес пошуку сенсу в професійній діяльності, яка обирається, засвоюється і виконується, як процес чергових виборів, кожний з яких - важлива життєва подія, що визначає подальші кроки на шляху професійного розвитку особистості. Центром професійного самовизначення є ціннісно-моральний аспект, розвиток самосвідомості, потреба в професійній компетентності.

До об'єктивних умов професійного самовизначення належать: соціальне становище, матеріальний добробут сім'ї, рівень освіти батьків, соціальна престижність професії.

В сучасному розумінні професійне самовизначення розглядається не тільки як конкретний вибір професії, але і як безперервний процес пошуку смислу в обраній професійній діяльності. Вже на попередніх вікових ступенях складаються уявлення про ряд професій. Поінформованість про професії, урахування позиції близьких людей, особисті схильності і здібності мають вплив на професійне самовизначення молодих людей.

Рішення про вибір професії приймається протягом кількох років, проходячи ряд стадій. На стадії фантастичного вибору (до 11 років) дитина, розмірковуючи про майбутнє, ще не вміє пов'язувати цілі і засоби. Первинний вибір, що здійснюється на цій стадії, здійснюється в умовах малодиференційованого уявлення про професії, при відсутності виражених інтересів і схильностей. В міру інтелектуального розвитку підліток чи юнак все більше цікавляться умовами реальності, але ще не впевнені у своїх здібностях - стадія пробного вибору (до 16-19 років). Поступово фокус їх уваги зсувається з суб'єктивних чинників до реальних обставин. З численних варіантів поступово виділяються кілька найбільш реальних і прийнятних варіантів, між якими і слід здійснювати вибір. Стадія реалістичного вибору (після 19 років) включає обговорення питання з поінформованими особами, усвідомлення можливості конфлікту між здібностями, цінностями й об'єктивними умовами реального світу.

Діти з більш забезпечених і освічених сімей, зазвичай, хочуть залишитися в тій самій соціально-професійній групі. Інші, навпаки, прагнуть

підвищити свій соціально-професійний статус, одержати кращу освіту і кваліфікацію, що схвалюють і батьки. Освітній рівень батьків важливіший, ніж матеріальний добробут.

Особливістю самовизначення сучасних старшокласників є орієнтація на престижність професій, на елітність, захопленість ідеєю швидкої кар'єри, багатства. За допомогою витонченої маніпуляції засобів масової інформації і громадської думки формується основа для професійного вибору конкретної людини, що підриває саму суть самовизначення. Однак, престиж тієї чи іншої професії знаходиться в зворотній залежності до її масовості: чим престижніша професія, тим більше в ній буде претендентів на одне місце і тим більше число з них буде відсіяне. Соціальне становлення молодих відбувається в умовах, коли природне прагнення до самоствердження зіштовхується зі зростаючою конкуренцією, високими вимогами до особистості на ринку праці. У цих умовах формування готовності старшокласників до самовизначення актуалізується проблема педагогічного супроводу життєвого, професійного і особистісного вибору, професійного супроводу, надання допомоги учням у виборі професії чи наступної освіти.

До суб'єктивних умов професійного самовизначення відносять: вік, рівень поінформованості, рівень домагань.

Існує небезпека затягування старшокласником професійного самовизначення, у зв'язку з відсутністю виражених і стійких інтересів. Допомога в даному випадку полягає в своєчасному (протягом всього навчання) розширенні кругозору й інтересів учня, ознайомленні з різними видами діяльності, залученні до спільної праці. Незважаючи на те, що раннє самовизначення вважається чинником позитивним, воно також має свої недоліки: категоричність вибору і небажання розглядати інші варіанти часто слугують свого роду психологічним захисним механізмом, засобом піти від болісних сумнівів, що в майбутньому може привести до розчарування.

Дуже важливий рівень поінформованості про майбутню професію, а також рівень особистих домагань, який включає оцінку власних об'єктивних можливостей і здібностей. У 15-17річних юнаків і дівчат рівень домагань часто завищений - це нормально і навіть корисно, якщо стимулює до росту і подолання труднощів. Існують і статеві відмінності: диференціація професійних інтересів починається раніше у юнаків, вони критичніше оцінюють можливості і вимогливіше ставляться до майбутньої професії, водночас як дівчата легше миряться з невдачами, надаючи більшого значення улаштуванню сімейного життя.

2. Психологічні підходи до проблеми професійного самовизначення.

Психологічні чинники, які складають основу професійного самовизначення:

- усвідомлення цінності суспільно корисної праці;
- загальна орієнтація в соціально-економічній ситуації в країні;

- усвідомлення необхідності загальної і професійної підготовки для повноцінного самовизначення і самореалізації;
- загальна орієнтація у світі професійної праці;
- виділення подальшої професійної мети (мрії);
- узгодження мрії з іншими важливими життєвими цілями (сімейними, особистими);
- знання про вибрані цілі;
- знання про внутрішні перепони, які ускладнюють досягнення вибраної мети тощо.

Етапи професійного самовизначення (тривалість етапів варіює залежно від соціальних умов та індивідуальних особливостей розвитку):

- дитяча гра (дитина приймає на себе різні професійні ролі і "програє" окремі елементи пов'язаної з ними поведінки);
- підліткова фантазія (підліток бачить себе в мріях представником тієї чи іншої привабливої для нього професії);
- попередній вибір професії (охоплює весь підлітковий і більшу частину юнацького віку: відбувається сортування і оцінка різних видів діяльності з точки зору інтересів учня, потім - його здібностей, нарешті, з точки зору системи цінностей);
- практичне прийняття рішення (вибір професії: визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, об'єму і тривалості підготовки до неї; вибір спеціальності).

3. Вплив професійних інтересів та здібностей на професійне самовизначення.

Професійне самовизначення – це багатовимірний і багатоступеневий процес, який можна розглядати під різними кутами зору: виходячи із запитів суспільства і як узгодження з особливостями професійних інтересів та здібностей.

Здібності не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок людини, але забезпечують їхнє швидке набуття й ефективне практичне застосування. У підлітковому віці створюються найсприятливіші умови для прояву інтересу до певної галузі знань.

Істотно важливий фактор розвитку здібностей - стійкі спеціальні інтереси. Загалом, інтереси – це форма вияву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і сприяє ознайомленню з новими фактами дійсності.

Безпосередній інтерес – це інтерес до процесу діяльності; опосередкований – до результатів діяльності. **Професійний інтерес** – суттєвий компонент професійної спрямованості, оскільки він тісно пов'язаний із потребами особистості. **Спеціальні інтереси** – це інтереси до змісту певної області людської діяльності, які переростають у схильність професійно займатися нею.

Саме профорієнтаційна діяльність може допомогти здобувачам освіти розрізнити дані види інтересів та здібностей та визначити ті, що мають позитивний вплив на вибір професії.

4. Професійне консультування здобувачів середньої освіти.

Згідно із Законом України «Про професійний розвиток працівників»; Концепцією державної системи професійної орієнтації населення, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України; Положенням про психологічну службу у системі освіти України одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна допомога здобувачам освіти, формування готовності до самостійного планування професійного розвитку.

Профорієнтаційна робота у закладі освіти має ґрунтуватися на комплексі заходів, призначених для визначення у підростаючого покоління тих професійно важливих якостей (відповідних певній професії), які достатні й необхідні для оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, що обумовлюють успішність та ефективність у професійній діяльності. Саме заклад освіти має допомогти здобувачам освіти, враховуючи їх особистісні якості, максимально правильно вибрати свою професійну стежку.

Профорієнтаційна робота традиційно займає важливе місце в діяльності закладу освіти, оскільки вона, з одного боку, забезпечує зв'язок системи освіти з економічною системою країни, з іншого, поєднує сьогодення здобувачів освіти з їхнім майбутнім. Саме тому освіта має не тільки забезпечувати предметну підготовку, а й створювати сприятливі умови для професійного самовизначення здобувачів освіти.

Значний внесок у профорієнтаційну роботу в закладі освіти здійснюють практичні психологи і соціальні педагоги. За інформацією з областей, працівники психологічної служби протягом 2021/2022 навчального року надавали консультаційні послуги учасникам освітнього процесу щодо професійного самовизначення, отримано 189 420 звернень, а саме: 28,49 % звернень від батьків, 18,19 % – від педагогів, 47,52 % – від дітей, 5,8 % звернень від інших зацікавлених осіб, представників громадськості.

Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» започатковано реалізацію Всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії», що наразі триває. Мета Проекту – сприяння здобувачам освіти свідомо обрати професію своєї мрії, стати успішним у житті та реалізувати себе в Україні. Здобувачі освіти зможуть відвідати портал Проекту (<https://www.hryoutest.in.ua/>), зареєструватися та пройти профорієнтаційне тестування; отримати результат тестування, який буде відправлено на електронну пошту, зазначену під час реєстрації; замовити онлайн-консультацію у кар'єрного консультанта, зазначивши свої дані та обравши зручну дату і час консультації; отримати результат консультування; переглянути цікаві та корисні відеоролики та мультимедійні онлайн-курси у форматі SCORM щодо можливостей працевлаштування, особливостей психологічних типів тощо; переглянути

відеоекскурсії із залученням роботодавців, щоб побачити на власні очі, які умови наразі вже створено в українських підприємствах та організаціях; ознайомитись з найзатребуванішими професіями на ринку праці в Україні: вакансії, умови праці, заробітна плата, перспективи, цікаві факти, навички, якими треба володіти тощо.

5. Профорієнтаційний простір професійного самовизначення.

Загальною метою створення простору професійного самовизначення є створення умов для досягнення кожним здобувачем освіти можливості підготувати себе до майбутнього вибору профілю навчання, шляхом включення до створеного освітнього, профорієнтаційного простору, який поєднує у собі психологічні, педагогічні та соціальні аспекти, сприяє самовизначенню, саморегуляції своєї освітньої діяльності, розвитку і саморозвитку дитини як суб'єкта життєдіяльності, в тому числі й професійної.

Основні завдання створення профорієнтаційного простору:

1) Узгодження дій педагогічних, методичних, соціальних, психологічних і медичних служб із виконавцями профорієнтаційних програм відповідно до запитів соціуму;

2) Виявлення професійних схильностей з використанням міжгалузевих методик обстеження фізичного та психічного здоров'я дитини;

3) Застосування комплексного підходу до оцінювання сім'ї з метою створення ґрунту для планування відповідної соціально-психолого-педагогічної допомоги;

4) Розвиток знань, умінь та навичок, які дають старшокласнику змогу розв'язувати проблеми у складних соціальних умовах;

5) Застосування міжгалузевого підходу до створення індивідуально-виховних, розвивальних програм;

Простір профільного самовизначення - це сукупність закладів, що мають загальні цілі, ресурси для їх досягнення та єдиний центр управління. Простір необхідний для обміну ресурсами за для досягнення мети та координації зусиль.

Заклади загальної середньої освіти спрямовані на профорієнтаційну активність старшокласників, оволодіння ними такими компонентами змісту профільного самовизначення:

- світ професій, що поєднує у собі знання про види професійної праці людини та напрями профільного навчання в старшій школі;
- образ «Я», який поєднує у собі знання про індивідуальні особливості учня, його можливості і домагання, напрями самовдосконалення до рівня вимог бажаного профілю навчання в старшій школі;
- технологія вибору профілю навчання, який поєднує у собі знання правил вибору учнем майбутнього профілю навчання, його уміння

складати та корегувати індивідуальну освітню траєкторію, аналізувати суперечності і уникати усталених помилок;

- профільні проби, які передбачають виконання проектних робіт суспільно-гуманітарним, природничо-математичним, технологічним, художньо-естетичним, спортивним напрямом профільного навчання.

ТЕМА 2. ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

План лекції:

1. Профорієнтаційна робота в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
2. Профорієнтаційна робота педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.
3. Шляхи вирішення завдань профорієнтаційної роботи при проведенні масових заходів в ЗП(ПТ)О.
4. Методи та форми профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.
5. Інформаційний центр профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.

Література: 1, 3, 6-8, 10, 11, 15-17, 19, 20, 22-24.

1. Профорієнтаційна робота в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.

Компонентами профорієнтаційної роботи є

- професійна інформація,
- професійна діагностика,
- професійна консультація,
- професійний відбір,
- професійна адаптація.

Професійна інформація

психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості. Вона дає школярам змогу ознайомитися з різними професіями, з пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії пред'являють людині, а також з тим, де ними можна оволодіти. Завдяки цьому учні виявляють свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці.

Професійна діагностика

система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей. Для деяких спеціальностей вона є неминучою, ігнорування пов'язане з ризиком непридатності особистості.

Професійна консультація

надання особистості на основі її вивчення науково обгрунтованої допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямів і засобів професійного самовизначення. Вона має на меті й навчання учнів прийомам самооцінки своїх якостей з метою з'ясування їх відповідності вимогам професії. Мріючи про певну професію, школярі повинні водночас замислюватися, чи справді вони годяться для такої роботи. Для відповіді на це питання вони мають знати вимоги професії до людини, яка її обрала. Такі вимоги розроблено до багатьох професій.

Аналогічні консультації слід надавати і батькам учнів, щоб вони серйозніше підходили до обрання майбутньої професії дітьми, допомагали їм у цьому. До професійної консультації залучають і медичних працівників школи, які знають медичні протипоказання стосовно основних професій і можуть запобігти небажаним випадкам, коли учням доводиться змінювати професійну орієнтацію вже на етапі відбору.

Професійний відбір

система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування. Здійснюють його навчальні заклади, висуваючи до вступників конкретні вимоги, або установи, які приймають випускників на роботу. На цьому етапі важлива роз'яснювальна робота серед молодих людей, які повинні усвідомити необхідність роботи над собою задля подолання певних недоліків, досягнення професійної майстерності.

Професійна адаптація

процес пристосування людини до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності. Її здійснюють на стадії оволодіння учнем професією. Ознаками професійної адаптації є збереження і розвиток здібностей і схильностей до обраної професійної діяльності, узгодженість суспільної та особистої мотивації до праці, яка залежить від її змісту, впливу сім'ї та виробничого оточення. Професійна адаптація відбувається разом із суспільною адаптацією.

2. Профорієнтаційна робота педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О, залучені до профорієнтаційної роботи, проводять анкетування та опитування респондентів та систематизують отримані результати. Це дає змогу дослідити та проаналізувати попит на освітні послуги, отримати інформацію про потреби й очікування споживачів освітніх послуг та пропозиції на ринку освітніх послуг. Для забезпечення освітніх потреб громадян важливим є не тільки

маркетинговий аналіз попиту і пропозиції на ринку праці, а й донесення потрібної інформації до споживачів освітніх послуг.

До профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти насамперед залучаються майстри виробничого навчання та викладачі професійно-теоретичної підготовки, а зі здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти – також викладачі загальноосвітніх дисциплін, практичні психологи та соціальні педагоги.

3. Шляхи вирішення завдань профорієнтаційної роботи при проведенні масових заходів в ЗП(ПТ)О.

Масові профорієнтаційні заходи в ЗП(ПТ)О:

- проведення Днів відкритих дверей, ярмарків, тижнів професій, олімпіад, конкурсів, вікторин, конференцій, круглих столів тощо;
- організація зустрічей із випускниками шкіл, батьками, презентації закладу, майстер-класів;
- проведення спільних спортивно-культурних заходів, змагань, концертів, екскурсій тощо;
- залучення фахівців підприємств до участі у вечорах профорієнтації, диспутах, профорієнтаційних ділових іграх, вправах;
- демонстрація тематичних книжкових виставок;
- проведення для батьків спеціалізованих лекторіїв;
- святкування (відзначення) знаменних дат, професійних свят;
- зустрічі учнівської молоді з представниками професій – випускниками закладу, які досягли високих успіхів у професійній діяльності

4. Методи та форми профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.

Методи та форми профорієнтаційної роботи в закладі П(ПТ)О:

- створення банку даних учнівської молоді, який постійно щорічно оновлюється;
- співпраця закладу з місцевими органами влади, загальноосвітніми навчальними закладами, підприємствами міста, області;
- популяризація робітничих професій;
- оформлення профорієнтаційних куточків;
- моніторингові дослідження потреб молоді, громадян в освітніх послугах, що надає заклад;
- залучення ЗМІ (оголошення в пресі, реклама на ТБ тощо);
- упровадження ІКТ;
- консультування учнів, батьків, молоді, інших громадян щодо користування професійним терміналом «Живи і працюй в Україні»;
- створення інформаційного центру профорієнтаційної роботи (ІЦПР);
- застосування формули вибору професії;
- соціально-психологічний супровід (діагностичний, консультаційний, корекційний).

5. Інформаційний центр профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.

Інформаційний центр профорієнтаційної роботи – інструмент формування попиту на освітні та інші послуги, творча лабораторія з профорієнтаційної роботи.

Його структура:

- Сектор соціального партнерства і співпраці
- Інформаційно-рекламний сектор
- Просвітницько-консультативно-діагностичний сектор
- Соціальний педагог, старший майстер
- Викладачі, майстри в/н, приймальна комісія

Основні компоненти діяльності:

- просвітницько-консультативно-діагностична діяльність;
- інформаційно-рекламна діяльність;
- соціальне партнерство та співпраця.

5. ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Рекомендовані питання для обговорення

1. Проблема професійного самовизначення у підлітковому віці.
2. Проблема професійного самовизначення у юнацькому віці.
3. Формування професійних інтересів у підлітковому віці.
4. Формування професійних інтересів у юнацькому віці.
5. Формування професійних здібностей у підлітковому віці.
6. Формування професійних здібностей у юнацькому віці.
7. Професійне консультування здобувачів середньої освіти.
8. Мета та завдання профорієнтаційного простору професійного самовизначення.

Література: 2,4,5,9,12,13,14,18,21.

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття та дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 1.
2. Підготувати методичну розробку профорієнтаційного заходу для здобувачів середньої освіти.

ТЕМА 2. ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Рекомендовані питання для обговорення

1. Професійна інформація в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
2. Професійна діагностика в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
3. Професійне консультування в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
4. Професійний відбір в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
5. Професійна адаптація в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О.
6. Профорієнтаційна робота майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О.
7. Профорієнтаційна робота викладачів професійно-теоретичної підготовки ЗП(ПТ)О.
8. Напрями профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.
9. Методи профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.
10. Форми профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.
11. Мета та завдання інформаційного центру профорієнтаційної роботи у ЗП(ПТ)О.

Література: 1,3,6-8,10,11,15-17,19,20,22-24.

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття та дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 2.
2. Підготувати методичну розробку профорієнтаційного заходу для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти.

6. ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА

Питання для самоконтролю до теми 1

1. Які вікові особливості професійного відбору?
2. Чим професійне самовизначення відрізняється від профорієнтації?
3. Які основні проблеми професійного самовизначення?

4. Яка роль практичного психолога у допомозі здобувачам освіти в процесі їх професійного самовизначення?
5. Який вплив мають професійні інтереси та здібності на професійне самовизначення молоді?

Питання для самоконтролю до теми 2

1. В чому полягає основна мета профорієнтації?
2. В чому полягає основна мета професійної діагностики?
3. В чому полягає основна мета професійного консультування?
4. Які основні профорієнтаційні заходи проводяться у вашому ЗП(ПТ)О?
5. Хто з працівників вашого ЗП(ПТ)О відповідає за проведення профорієнтаційної роботи?
6. Яке місце займає профорієнтаційна робота в змісті навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О?
7. Які основні методи та форми профорієнтаційної роботи застосовуються у вашому ЗП(ПТ)О?

7. КОМПЛЕКС ПРАКТИЧНИХ (ТЕСТОВИХ) ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. В якому віці професійний вибір визначається інтересами?

- А. 11-12 років
- Б. 13-14 років
- В. 15-16 років
- Г. 17-18 років

2. В якому віці професійний вибір визначається здібностями?

- А. 11-12 років
- Б. 13-14 років
- В. 15-16 років
- Г. 17-18 років

2. В якому віці професійний вибір визначається цінностями?

- А. 11-12 років
- Б. 13-14 років
- В. 15-16 років
- Г. 17-18 років

4. В якому віці відбувається реалістичний вибір професії?

- А. 11-12 років
- Б. 13-14 років
- В. 15-16 років
- Г. 17-18 років

5. Професійне самовизначення – це...

- А. процес свідомого вибору професії, який знаменується адекватною оцінкою власних реальних та потенційних можливостей.
- Б. отримання інформації про професії
- В. професійна орієнтація
- Г. професійне консультування

6. До проблем професійного самовизначення відносяться...

- А. імпульсивний вибір професії;
- Б. вибір за бажанням батьків;
- В. орієнтація на престижність професії без узгодження з індивідуальними особливостями;
- Г. вибір професії, що перестала бути актуальною на ринку праці
- Д. усі перераховані

7. Профорієнтація – це...

- А. заходи, спрямовані на ознайомлення людини з її здібностями й можливостями для того, щоб запропонувати їй вибрати одну з найбільш підходящих для неї професій з врахуванням потреб ринку праці
- Б. заходи з професійної діагностики
- В. заходи з професійного консультування
- Г. заходи з аналізу ринку праці

8. Інформаційний етап профорієнтації полягає у...

- А. отриманні інформації про професії
- Б. виявленні професійних інтересів та здібностей
- В. наданні консультації з профорієнтації
- Г. роботі за професією

9. Діагностичний етап профорієнтації полягає у...

- А. отриманні інформації про професії
- Б. виявленні професійних інтересів та здібностей
- В. наданні консультації з профорієнтації
- Г. роботі за професією

10. Консультативний етап профорієнтації полягає у...

- А. отриманні інформації про професії
- Б. виявленні професійних інтересів та здібностей
- В. наданні консультації з профорієнтації
- Г. роботі за професією

11. Основними профорієнтаційними заходами у ЗП(ПТ)О є:

- А. «Дні відкритих дверей»
- Б. інформація про заклад у соцмережах та на сайті
- В. бесіди зі здобувачами середньої освіти
- Г. усі перераховані

Правильні відповіді

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
а	б	в	г	а	д	а	а	б	в	г

8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Професійне самовизначення – складне особистісне утворення, яке проявляється у самореалізації особистості в професійній діяльності в результаті найбільш повного використання нею власних здібностей та індивідуально-психологічних можливостей із врахуванням вікових особливостей розвитку.

Типи професій за об'єктом праці – класифікації професій залежно від предмету праці: «людина-природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ».

Професійне консультування - один з видів діяльності психолога-практика є надання допомоги людині в професійному самовизначенні з метою прийняття усвідомленого рішення про вибір професійного шляху з урахуванням його психологічних особливостей і можливостей, а також потреб суспільства.

Інформаційно-довідкова складова профорієнтації - інформація про зміст професій, типи професій, вимоги професії до людини, рейтинг професій, що користуються попитом на ринку праці, нові професії, професії, що будуть актуальними через 5-10 років.

Діагностично-консультативна складова профорієнтації - методи, технології, професіограми, класифікатори професій, комплекти діагностичних матеріалів, включаючи і експрес-діагностику та проєктивні методики, анкети, тестові методики.

Розвивально-моделююча складова профорієнтації - тренінгові ситуації, комплекс інтерактивних вправ, моделі написання резюме, створення портфоліо, проєктування професійного «Я».

Профорієнтація – комплексна науково обґрунтована система засобів інформаційного, психолого-педагогічного впливу на людину з метою сприяння їй у своєчасному, свідомому, обґрунтованому професійному виборі із врахуванням інтересів, здібностей, індивідуально-психологічних властивостей.

Професійна інформація – це складова частина професійної просвіти, як система заходів щодо накопичення та поширення відомостей про зміст та перспективи сучасних професій та вимоги, що висуваються до особи, яка бажає їх набути, інформація про стан, потребу і динаміку ринку праці, зміст та перспективи розвитку сучасних професій і вимог до особи, форми та умови оволодіння ними, можливості професійно-кваліфікаційного зростання і побудови кар'єри, що спрямована на формування професійних інтересів, намірів та мотивації особи щодо вибору або зміни виду трудової діяльності, професії, кваліфікації, роботи.

Професійна консультація – організована взаємодія фахівця з професійної орієнтації та особи, яка отримує послугу, що спрямована на оптимізацію її професійного самовизначення на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвих

ситуацій, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я та з урахуванням потреби ринку праці.

Професійний відбір – науково обґрунтована система заходів, що створює умови для встановлення професійної придатності особи до провадження конкретних видів професійної діяльності та посад згідно з нормативними вимогами і конкретним робочим місцем.

Професійна адаптація – науково обґрунтована система заходів, що забезпечує входження, оволодіння та досягнення особою професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на конкретному робочому місці.

Професіограма – сукупність психологічних вимог до обраної професії (психічні процеси, стани, властивості, соціально-психологічні характеристики).

9. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного курсу можна звернутися до викладача Пахомова Іллі Володимировича за електронною поштою pahomov.ilya@ukr.net або у вайбер за номером +38-099-415-80-40

10. ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

1. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 № 842. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF#Text>

2. 3. Бугай Н. І. Профорієнтаційна робота в професійно-технічних навчальних закладах. Київ : ПТІЗО МОН України, 2010. 158 с. URL: <https://docplayer.net/74015108-Pro-robotnichi-profesiyi.html>

4. Докукіна О. М., Кравченко Т. В., Павицька К. М. Педагогічна підготовка батьків до професійного самовизначення дітей старшого шкільного віку : методичні рекомендації. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 51 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/7393/4/ped%20pidgotovka%20metod%20rek.pdf>

6. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В. та інші. Професійна орієнтація : підручник для студентів. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с. https://lib.iitta.gov.ua/709764/1/02_2650_Професійна%20орієнтація.pdf

7. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В. та ін. Психодіагностичне забезпечення профорієнтації в системі педагогічної освіти: посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/709765/1/03_2644_Психодіагностичне%20забезпечення%20профорієнтації%20в%20системі%20педагогічної%20освіти.pdf

8. Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В. та ін. Психологія профорієнтації у системі педагогічної освіти: кол. мон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 248 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709763/1/>

[06_2642_Психологія%20профорієнтації%20у%20системі%20педагогічної%20освіти.pdf](#)

9. Інтерактивні заняття профорієнтаційного спрямування (з досвіду роботи педагогічних працівників закладів професійної (професійнотехнічної) освіти) / уклад. О. І. Лісун, К. М. Шейкіна. Суми, 2020. 150 с. URL: <https://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2021/02/Збірка-інтерактивних-занять.pdf>

11. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. Київ : КНТ, 2016. 438 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4028/2/Коропецька%20Психологічні%20основи%20профорієнтації%20і%20самореалізації%202016.pdf>

12. Лукіяничук А. М. Психологічні основи професійного становлення та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника: навчально-методичний посібник. Вид 2-ге, поробл. доповн. Біла Церква : БІНПО, 2020. 155 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722960/1/Навчально-методичний%20посібник%202020%20Лукіяничук.pdf>

14. Мерзлякова О. Л. Методики професійного визначення. Київ : Шк. світ, 2011. 120 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/146446127.pdf>

15. Організація та зміст професійної орієнтації учнівської молоді : за матеріалами роботи слухачів ООЗО на базі Броварського навчально-виховного об'єднання Броварської міської ради Київської області : збірник. Частина 2 / автори-укладачі І. О.Ткачук, С. В.Сліпкань; за ред. Т. Л. Панченко. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2017. 163 с. URL: http://www.stavy.edu.kiev.ua/Files/downloads/Zbirka-OOZO-BNVO-SHastyna-2_osnova.pdf

17. Острячко Т. С. Профорієнтація та профдобір : методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів спеціальності 6.130102 Соціальна робота. Чернігів: ЧНТУ, 2016. 46 с. URL: http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12668/Профорієнтація%20та%20профдобір.%20Консп.%20лек._укл.%20Острячко%20Т._ЧНТУ%2c2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

18. Повалій Л. В., Мачуська І. М. Професійне самовизначення старшокласників : методичні рекомендації алій. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 51 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Tmpvd_2013_17\(1\)_54](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Tmpvd_2013_17(1)_54)

19. Професійна орієнтація в сучасній школі: кращі методичні розробки практичних психологів і соціальних педагогів малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів, навчально-виховних об'єднань, навчально-виховних комплексів : методичні рекомендації / авт. кол. за наук. ред. І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 115 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707338/1/проф_орієнтація_в_сучасній_школі.pdf

20. Шиделко А.В. Профорієнтація і профвідбір : аксіологічні аспекти : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 139 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2207/1/шиделко_профорієнтація.pdf